

ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น จากระยะแรกจนกระทั่งสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นนั้น ทางฝ่ายไทยไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่าเริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยใด แต่หลักฐานทางฝ่ายญี่ปุ่นกล่าวไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยากับประเทศญี่ปุ่นนั้น มีมาตั้งแต่ก่อนการสร้างกรุงสุโขทัย แต่การติดต่อเป็นไปในลักษณะที่พ่อค้าจีนหรือเกาหลีเป็นคนกลาง ไม่ได้มีการติดต่อกันโดยตรง การติดต่อการค้าโดยตรงต่อกันระหว่างไทยกับญี่ปุ่น เกิดขึ้นในสมัยสุโขทัย

สมัยสุโขทัย

ในสมัยนี้ประเทศไทยมีการติดต่อค้าขายกับญี่ปุ่นโดยตรง ในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช (พ.ศ.1822-1842) ไทยมีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศอย่างกว้างขวาง การค้าในสมัยนี้ขยายตัวคู่กันไปกับการขยายอาณาเขต มีเส้นทางพาณิชย์ทางบกหลายทางและเส้นทางพาณิชย์ทางเรือระหว่างกรุงสุโขทัยกับจีน เขมร เกาะสุมาตรา ชาวฟิลิปปินส์ เกาหลี ญี่ปุ่น ลังกา และอินเดีย² สินค้าสำคัญที่ไทยส่งไปขายญี่ปุ่นคือ ถ้วยชาม

¹Hideo Nishioka, A Chronological History between Japan and Thailand, (Japan : Edo University, 1973), p.3 อ้างถึงใน สุรางค์ศรีตันเสียงสม, "ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 8.

²ขุนวิจิตรมาตรา. ประวัติการค้าไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บัณฑิตการพิมพ์, 2516), หน้า 45-46.

สังคโลก หนังกวาง เหล้าสาเก ไม้หอม น้ำตาล ช้าง ม้า นกยูง³ เป็นต้น สินค้าของ ไทย เป็นที่ต้องการและนิยมของชาวญี่ปุ่นมาก ส่วนสินค้าของญี่ปุ่นที่ส่งมาขายต่างประเทศ รวมทั้งไทยด้วย เป็นจำพวกดาบ เกราะ ทองแดง กำมะถัน พัด ฉากกระต่าย เครื่องรัก⁴ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นในสมัยสุโขทัยนี้เป็นไป ทางด้านการค้าเพียงด้านเดียว สินค้าของไทยเป็นที่นิยมของชาวญี่ปุ่นมากสืบเนื่องมาจน ถึงสมัยอยุธยาด้วย

สมัยอยุธยา

การติดต่อค้าขายระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในสมัยอยุธยา มีหลักฐานอย่างแน่ชัด ในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พ.ศ.2091-2111) เอกสารญี่ปุ่นกล่าวว่าใน พ.ศ. 2106 มีเรือสำเภาจากสยามหลายลำไปถึงญี่ปุ่น สินค้าที่ญี่ปุ่นต้องการจากไทยมากใน เวลานั้นคือ เหล็กกล้า เพราะเหล็กกล้าของญี่ปุ่นไม่เหมาะแก่การทำปืน การค้าระหว่าง ไทยกับญี่ปุ่นยังคงมีต่อมาจนถึงสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา ใน พ.ศ.2119 พระองค์ ทรงส่งเรือหลายลำไปประเทศญี่ปุ่น เรือเหล่านี้ได้นำสินค้าจากญี่ปุ่นกลับมาเป็นจำนวน มาก⁵ ส่วนการตั้งถิ่นฐานของชาวญี่ปุ่นในไทยจะเข้ามาตั้งแต่เมื่อใดนั้น ยังไม่เป็นที่แน่ชัด แต่พอจะสันนิษฐานได้ว่า ชาวญี่ปุ่นคงเข้ามาในประเทศไทยในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 22 แล้ว เพราะปรากฏว่าเมื่อ พ.ศ.2083 ซึ่งตรงกับรัชกาลสมเด็จพระไชยราชาธิราช (พ.ศ.2077-2089) มีชาวญี่ปุ่นตั้งบ้านเรือนทำมาหากินอยู่ในประเทศไทยเป็น

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³Hideo Nishioka, A Chronological History between Japan and Thailand, p.5 อ้างถึงใน สุรางค์ศรี ตันเสียงสม, เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

⁴ขุนวิจิตรมาตรา. ประวัติการค้าไทย, หน้า 59.

⁵Hideo Nishioka, A Chronological History between Japan and Thailand, p.5 อ้างถึงใน สุรางค์ศรี ตันเสียงสม, เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

จำนวนมาก⁶ และมีเรือสำเภาญี่ปุ่นแวะเข้ามาทำการค้ากับหัวเมืองชายทะเลทางฝั่งแหลมมลายูเสมอ แต่ชาวญี่ปุ่นเหล่านั้นมีลักษณะเป็นโจรสลัดมากกว่าเป็นพ่อค้าธรรมดา เมื่อมีโอกาสก็ทำการปล้นและโจมตีบรรดาเรือค้าขายที่เดินทางระหว่างประเทศอินเดียกับจีนและญี่ปุ่น⁷ การติดต่อกันระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นเจริญขึ้นเป็นลำดับ ในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 23 มีเรือสำเภาญี่ปุ่นเข้ามาค้าขายกับกรุงศรีอยุธยาเป็นจำนวนมากขึ้น และยังสามารถติดต่อกับเมืองปัตตานี เมืองนครศรีธรรมราชอีกด้วย พวกพ่อค้าชาวญี่ปุ่นที่จะเดินทางออกนอกประเทศจะต้องขอหนังสือเบิกร่องจากรัฐบาลโชกุนเพื่อขออนุญาตเสียก่อนจึงจะเดินทางออกนอกประเทศได้ และในปีพ.ศ. 2142 เรือสำเภาไทยลำหนึ่งได้ไปถึงประเทศญี่ปุ่นพร้อมด้วยทูตไทยเพื่อเจริญสัมพันธไมตรีกับญี่ปุ่น และต่อมาอีก 3 ปี ก็มีทูตไทยเดินทางไปยังประเทศญี่ปุ่นเช่นเดียวกับในคราวแรก แต่การส่งทูตไปครั้งนี้ยังไม่มีหลักฐานแน่นอน⁸

ความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น มีหลักฐานแน่ชัดในรัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ (พ.ศ. 2148-2152) มีการแลกเปลี่ยนพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการต่อกัน คือในวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2149 โชกุนอิเอยาสุ (Ieyasu Shogun) โชกุนคนแรกในสมัยโตกุกาว่า มีพระประสงค์ที่จะผูกสัมพันธไมตรีกับไทย ได้ส่งสาส์นมาขอเป็นไมตรีและทูลขอปืนใหญ่และไม้หอมจากไทย สมเด็จพระเอกาทศรถทรงมีพระราชสาส์นตอบและส่งสิ่งของตามที่โชกุนต้องการไปญี่ปุ่นใน พ.ศ. 2153⁹ สำหรับเรือสำเภาของไทยเริ่มเข้าไปค้าขายถึงประเทศญี่ปุ่นเป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2155 หลังจากนั้นมาไทยก็ส่งทูตไปยังประเทศญี่ปุ่นหลายครั้ง และทูตได้เข้าเฝ้าโชกุนทุกครั้ง นับตั้งแต่นั้นมาไทยกับญี่ปุ่นก็มีสัมพันธไมตรีกันอย่างสนิทสนม¹⁰

⁶ สมจัย อุนมานราชชน, การทูตของไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยเชม, 2493), หน้า 49.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 49.

⁸ ถนอม อานามวัฒน์ "สัมพันธไมตรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยกรุงศรีอยุธยา", ศิลปากร 15 (กรกฎาคม 2514) : 72.

⁹ เซอร์ เออร์เนสต์ ซาเตา, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 20, หน้า 71.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 77.

ในสมัยของโชกุนอิเอยาสึนี้ พระองค์ยังคงส่งเสริมการค้าทั้งสองประเทศให้ก้าวหน้าขึ้นดังปรากฏหลักฐานมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2153 คือ หนังสือเบิกร่องให้สำเภาพ่อค้าญี่ปุ่นไปมาค้าขายในกรุงศรีอยุธยาตลอดถึงนครศรีธรรมราช และเมืองปัตตานี ซึ่งตรงกับรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ.2133-2148) ใบเบิกร่องนี้จะเขียนข้อความว่า "เรือลำนี้จะออกจากญี่ปุ่นไปสยาม" มีวัน เดือน ปี ที่ออกใบเบิกร่อง และมีทะเบียนบันทึกข้อความไว้ทุกฉบับ¹¹ นอกจากการค้าขายโดยตรงของทั้งสองประเทศแล้ว โชกุนยังให้ความสะดวกแก่พ่อค้าชาวต่างประเทศ คือ พ่อค้าฮอลันดาที่ทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลาง ซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น สินค้าที่สำคัญคือ หนังสัตว์ นอกจากการค้าโดยมีพ่อค้าฮอลันดาเป็นคนกลางแล้ว พระมหากษัตริย์ไทยเองก็ทรงโปรดให้แต่งเรือไปค้าขายที่ญี่ปุ่นอีกด้วยโดยครั้งแรกในปี พ.ศ.2155¹² ในการค้าระหว่างทั้งสองประเทศมีการแลกเปลี่ยนสินค้าและการใช้เงินตราเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน ในรัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ ชาติด่าง ๆ ที่เข้ามาทำการค้าขายได้นำเอาเงินตราของตนมาด้วยซึ่งมีหลายชนิดด้วยกัน ประเทศญี่ปุ่นสมัยนั้นใช้เงินแผ่นและทองแผ่นเป็นเงินตรา พระคลังสินค้าของไทยจึงต้องใช้เจ้าพนักงานกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเป็นครั้งแรกในสมัยนั้น¹³

¹¹เซอร์ เออร์เนสต์ ชาเตา, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 20, หน้า 72.

¹²Hideo Nishioka, A Chronological History between Japan and Thailand, p.5 อ้างถึงใน สุรางค์ศรี ดันเสียงสม, เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

¹³กรมศิลปากร, บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศกับนานาประเทศในศตวรรษที่ 17 เล่ม 1, แปลจาก Records of the Relations between Siam and Foreign Countries in the 17 th Century โดย ไพโรจน์ เกษมณีกิจ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา), หน้า 100-101.

การค้าขายระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นเจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นลำดับ
สินค้าที่ไทยส่งไปขายญี่ปุ่น เช่น หนังสัตว์ เขาสัตว์ เครื่องถ้วยชาม เครื่องสังคโลก ข้าว
ไหมดิบ ไม้แดง งาช้าง เป็นต้น สินค้าที่เป็นที่นิยมคือ หนังสัตว์ และไม้แดง ส่วนสินค้าที่ญี่ปุ่น
นำมาขายยังประเทศไทย เช่น ทองคำ ทองแดง ฉากญี่ปุ่น ใบชา ภาชนะทำด้วยไม้ เงิน
และทองแดง ผ้าชนิดต่าง ๆ เช่น ผ้าแพร หนังก่ำ ผ้าแพรต่วน ผ้าแพรดอก ผ้าลูกไม้
 เป็นต้น ซึ่งปรากฏว่าการค้าในสมัยนี้ไทยอยู่ในฐานะได้เปรียบดุลการค้าตลอดมา¹⁴ สำหรับ
การเดินทางติดต่อระหว่างประเทศใช้เรือสำเภาซึ่งเดินทางด้วยกำลังลมมรสุม เรือสำเภา
จะเดินทางออกจากประเทศไทยในฤดูลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ลมนี้จะพาเรือไปแถบประเทศ
ญี่ปุ่น เกาหลี และจีน เมืองท่าที่เรือสำเภาจอดทำการค้าขายคือ เมืองนางาซากิ และเมื่อ
ค้าขายแล้วเรือสำเภาจะเดินทางกลับประเทศไทยในฤดูลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ รวม
เวลาเดินทางไปกลับประมาณ 1 ปี เรือสำเภานี้ใช้มาจนถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
จึงมีการเปลี่ยนมาใช้เรือกำปั่นแทน

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น มีความสัมพันธ์อันใกล้ชิด
ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ.2163-2171) โดยไทยได้ส่งคณะทูตไปเจริญ
สัมพันธไมตรีถึง 3 ครั้ง คือ ใน พ.ศ.2164 พ.ศ.2166 และ พ.ศ.2168 ญี่ปุ่นได้ให้การ
ต้อนรับไทยเป็นอย่างดี ซึ่งนอกจากจะมีการแลกเปลี่ยนพระราชสาส์นระหว่างประมุขของทั้ง
สองประเทศแล้ว ยังมีการแลกเปลี่ยนจดหมายแสดงไมตรีกันระหว่างขุนนางทั้งสองฝ่ายอีกด้วย
เหตุที่ช่วงรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ไทยและญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดนั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁴กรมศิลปากร, บันทึกเรื่องสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศกับนานาประเทศ
ในศตวรรษที่ 17 เล่ม 1, หน้า 93.

เพราะว่าในสมัยนี้มีชาวญี่ปุ่นที่มีบทบาทอย่างมากในราชสำนักไทยคือ ยามาดา นางามาซา¹⁵ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งออกญาเสนาภิมุข มีส่วนช่วยสนับสนุนทำให้ความสัมพันธ์ของประเทศทั้งสองเป็นไปอย่างราบรื่น จะเห็นได้จากจดหมายของยามาดาที่มีถึงโตอิ โทซึคัสสุ เสนาบดีผู้ใหญ่ของญี่ปุ่นใน พ.ศ.2164 ให้ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกแก่คณะทูตของไทยที่เดินทางไปญี่ปุ่น ดังนี้

"หนังสือยามาดา นางามาซา มายัง โตอิ โทซึคัสสุ

ด้วยทูตไทยได้เชิญพระสุพรรณราชสาส์นของพระเจ้ากรุงสยาม มาเจริญทางพระราชไมตรีต่อพระเจ้ากรุงญี่ปุ่น ฉะนั้นขอท่านโปรดเป็นธุระช่วยเหลือทูตตามที่พอจะช่วยให้ ทูตคณะนี้เป็นไทย 2 นาย เป็นญี่ปุ่น 1 นาย ชื่อ อีโต กินเคยู เพื่อทำหน้าที่ล่าม ได้นำเครื่องราชบรรณาการมาถวายพระเจ้ากรุงญี่ปุ่น ...ขอให้ท่านช่วยนำทูตเผ้าถวายเครื่องบรรณาการ

¹⁵ยามาดา นางามาซา มีชื่อเต็มว่า ยามาดา นิซาเยโมน นางามาซา (Yamada Nizayemon Nagamaza) เกิดที่เมืองชิซึโอกะ (Shizuoka) มีอาชีพเป็นคนแบกเสลี่ยงของขุนนางผู้ครองแคว้น ยามาดาต้องการแสวงหาโชคลาภในต่างประเทศ จึงขอโดยสารเรือใบพ่อค้าชาวญี่ปุ่นสองคนมายังเกาะฟอร์โมซาแล้วถ่ายเรือต่อมายังประเทศไทย เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในกรุงศรีอยุธยา พ.ศ.2155 ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ได้รับราชการทำความชอบจนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนไชยสุระ ตำแหน่งผู้ช่วยหัวหน้าชาวญี่ปุ่นในกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ.2164 ต่อมาได้เลื่อนเป็นออกหลวงไชยสุระหัวหน้าหมู่บ้านญี่ปุ่น ราว พ.ศ.2169 ตอนปลายรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ยามาดาได้รับบรรดาศักดิ์เป็นออกญาเสนาภิมุข เป็นหัวหน้าหมู่บ้านญี่ปุ่นและเจ้ากรมอาสาญี่ปุ่นด้วย ในสมัยนี้ยามาดา มีบทบาทมากทั้งทางด้านการเมือง การค้าระหว่างประเทศทั้งสอง ตำแหน่งที่ยามาดาได้รับสูงสุดคือ ออกญานครศรีธรรมราช เป็นเจ้าเมืองเอกชั้นนอกของไทย ยามาดาได้สมรสกับหญิงไทยมีบุตรชายคนหนึ่ง ซึ่งต่อมาได้เป็นออกขุนเสนาภิมุข

เหล่านี้ต่อพระเจ้ากรุงญี่ปุ่น และพร้อมกับหนังสือนี้ข้าพเจ้าได้ส่ง
หนังสือปลานลาม 2 ผืน กับดินปืนหนัก 200 ชั่ง มาให้ท่านด้วย

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

ยามาดา อิชายิมอน นางามาซา

วันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ.2164 (ค.ศ.1621)¹⁶

การที่ยามาดาสนับสนุนให้ทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน นอกจากจะเป็น
ผลทำให้ฐานะและตำแหน่งของยามาดามั่นคงและมีความเจริญก้าวหน้าในการงานแล้ว ยัง
ส่งผลทางด้านการค้าของยามาดาอีกด้วย เพราะเขาเป็นผู้ควบคุมการค้าของญี่ปุ่นในไทย
และยังมีหุ้นทางการค้ากับพ่อค้าญี่ปุ่นด้วย หนังสือโกจิรานของญี่ปุ่นกล่าวว่า ใน พ.ศ.2167
ยามาดาได้ส่งเรือบรรทุกหนังสือไปขายถึงประเทศญี่ปุ่น¹⁷ เพราะฉะนั้นการที่ยามาดา
สนับสนุนสัมพันธไมตรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ก็เพื่อผลประโยชน์ของตนเองด้วย

ใน พ.ศ.2166 ไทยได้ส่งทูตไปอีกครั้งหนึ่ง จุดประสงค์เพื่อขอร้องให้โชกุนห้าม
ชาวญี่ปุ่นในเขมรมิให้ช่วยเหลือเขมรรบกับไทย ซึ่งโชกุนก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี¹⁸ และ
ต่อมาใน พ.ศ.2168 ไทยก็ส่งทูตไปอีกครั้งหนึ่ง ในการติดต่อบetweenประเทศไทยและประเทศ
ญี่ปุ่นแต่ละครั้งยามาดามีส่วนสำคัญช่วยให้การติดต่อเป็นไปอย่างสะดวก นอกจากยามาดาแล้ว
ในสมัยพระเจ้าทรงธรรม ยังมีข้าราชการที่ใกล้ชิดกับชาวญี่ปุ่นอีกหลายคน เช่น ทสุมา
มิตสุเซมมง โอดซุเกะ ยิงซาเอมมง โกลโต มาตาโรกุ อากาชิ โยเนชิ เป็นต้น¹⁹

¹⁶เซอร์ เออร์เนสต์ ซาเตา, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 20, หน้า 106-107.

¹⁷Seiichi Iwao, Van Vliet Historical Verhael Van Siam 1640.
(Tokyo : The Tokyo Bunko, 1958), p.24. อ้างถึงใน ถนอม อานามวัฒน์.
"สัมพันธไมตรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยกรุงศรีอยุธยา", ในอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ
พันโทพระวิเศษสุรการ ๗ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันจันทร์ที่ 30 เมษายน 2516, หน้า 72.

¹⁸เซอร์ เออร์เนสต์ ซาเตา, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 20, หน้า 108.

¹⁹สมจัย อุนมานราชชน, การทูตของไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา, หน้า 60.

เมื่อสิ้นสมัยพระเจ้าทรงธรรมแล้ว ไทยได้ส่งทูตไปญี่ปุ่นอีกครั้งหนึ่ง ในรัชสมัยสมเด็จพระเชษฐาธิราช ในเดือนตุลาคม พ.ศ.2172 มีทูตไทยไป 3 คน คือ หลวงสกลเคชะ ขุนสวัสดิ์และขุนโยธามาตย์²⁰ จุดประสงค์เพื่อแจ้งให้ทางญี่ปุ่นทราบถึงการเปลี่ยนแผ่นดินใหม่ ซึ่งทางญี่ปุ่นก็ให้การต้อนรับเป็นอย่างดี

ในสมัยอยุธยา นี้ ยามาตา นางามาซา เป็นชาวญี่ปุ่นที่มีบทบาทสำคัญทางด้านการเมืองการปกครองของไทยเป็นอย่างมาก บทบาททางด้านการเมืองของยามาตาเห็นได้ชัดเจนตอนปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมเกี่ยวกับการสืบราชสมบัติ เมื่อสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมสวรรคต ยามาตาได้ร่วมมือกับพระศรีวรวงศ์สนับสนุนให้พระเชษฐาธิราชขึ้นเสวยราชย์ตามพระราชประสงค์ของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม แต่ต่อมาเมื่อพระศรีวรวงศ์ได้เลื่อนขึ้นเป็นเจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์สมุหพระกลาโหมแล้วได้เกิดเรื่องขัดใจกับสมเด็จพระเชษฐาธิราช และได้ถือโอกาสจับตัวสมเด็จพระเชษฐาธิราชสำเร็จโทษ หลังจากครองราชย์ได้เพียงปีเศษ และเมื่อเจ้าพระยากลาโหมปรึกษากับออกญาเสนาภิมุข (ยามาตา) ในเรื่องการสืบราชสมบัติ ออกญาเสนาภิมุขมีความเห็นให้เชิญพระอนุชาคือ พระอาทิตย์วงศ์ โอรสของพระเจ้าทรงธรรม ซึ่งมีพระชนมายุเพียง 10 พรรษาขึ้นเสวยราชย์ และให้เจ้าพระยากลาโหมเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ต่อมาเจ้าพระยากลาโหมเกิดไม่ไว้วางใจข้าราชการสำคัญบางคน จึงหาทางกำจัดโดยกราบทูลให้พระอาทิตย์วงศ์ แต่งตั้งให้ออกญาเสนาภิมุขเป็นออกญานครศรีธรรมราชออกไปปกครองเมืองนครศรีธรรมราช ทหารอาสาญี่ปุ่นจึงต้องไปนครศรีธรรมราชพร้อมออกญาเสนาภิมุข และนับได้ว่า ยามาตาเป็นชาวต่างประเทศคนแรกที่ได้เป็นเจ้าเมือง²¹ เมื่อออกญาเสนาภิมุขเดินทางไปนครศรีธรรมราชแล้ว เจ้าพระยากลาโหมจึงหาทางกำจัดสมเด็จพระอาทิตย์วงศ์ และตั้งตัวเป็นพระเจ้าแผ่นดินทรงพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ส่วนออกญาเสนาภิมุขนั้นสมเด็จพระเจ้าปราสาททองก็ยังมิได้วางพระทัย จึงมีพระราชสาส์นลับไปถึงเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชคนเก่าให้หาทางลี้มอำนาจออกญาเสนาภิมุข จดหมายเหตุวันลิต กล่าวถึง การเสียชีวิตของออกญานครศรีธรรมราช

²⁰เซอร์ เออร์เนสต์ ซาเตา, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 20, หน้า 132-133.

²¹สมจัย อนุมานราชชน, การทูตของไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา, หน้า 73.

(ยามาดา) ว่าเกิดจากการที่ได้รับความเจ็บที่ขาในการควบคุมกองทัพไปปราบปัตตานี ออกพระมะริดน้องชายเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชคนเก่าใส่ยารักษาแผลและใช้ผ้าพันแผล อายยาพิษกัดแผลที่ขา ทำให้อายยามาดาดิ่งแก่ความตาย เข้าใจว่าประมาณ พ.ศ. 2173²²

หลังจากที่ยามาดาสิ้นชีวิตแล้ว ลูกชายชื่อโอดินซึ่งได้รับบรรดาศักดิ์เป็นออกขุน เสนาภิมุขได้เป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชแทน แต่เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชคนเก่าได้ ไปยุแหย่ให้ญี่ปุ่นแตกออกเป็นสองพวก คือ พวกออกขุนเสนาภิมุข และพวกออกขุนศรีวิชัย แย่งชิงอำนาจกันเอง และยังได้ยุยงให้พวกชาวเมืองไม่ยอมรับอำนาจของออกขุนเสนาภิมุข ทำให้เกิดการจลาจลและรบพุ่งกันในเมือง ชาวเมืองจำนวนมากพากันหลบหนีจากเมืองไป อยู่ตามเมืองใกล้เคียง พวกญี่ปุ่นเห็นว่านครศรีธรรมราชเกือบจะเป็นเมืองร้าง ถูกทำลาย เสียหายอย่างมากไม่มีประโยชน์ที่จะอยู่ต่อไป และหวาดเกรงว่าสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง จะส่งกำลังลงมาปราบปราม จึงพากันทิ้งเมืองและอพยพไปยังประเทศัมพูชา²³ หลังจากนั้น สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงพยายามที่จะกำจัดญี่ปุ่นให้หมดสิ้นไปจากแผ่นดิน เข้าใจว่า พระองค์ทรงกระทำการกวาดล้างญี่ปุ่นตั้งแต่พ.ศ. 2173-2175 ดังปรากฏในรายงาน ของพวกพ่อค้าฮอลันดาที่อยู่ในประเทศไทย (Daily Journal of Duch East India) ว่าไทยได้พยายามที่จะผูกมิตรกับฮอลันดาโดยการส่งพระราชสาส์นและเครื่องบรรณาการไป ถวายเจ้าออเรนจ์และผู้ว่าราชการบริษัท ทั้งนี้เพราะหวังความช่วยเหลือจากฮอลันดา ถ้า พวกญี่ปุ่นอพยพไปเขมรชักชวนชาวเขมรมารบกับไทย²⁴ นอกจากนี้จากจดหมายเหตุวันวลิต ยังกล่าวว่า สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ได้ทำการโจมตีกวาดล้างชาวญี่ปุ่นครั้งใหญ่ โดยมี รับสั่งให้จุดไฟเผาหมู่บ้านญี่ปุ่นในวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2175²⁵

²²ประชุมพงศาวดารภาคที่ 79 (กรุงเทพฯ : ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์, 2513), หน้า 218.

²³เรื่องเดียวกัน, หน้า 128-224.

²⁴สุรางค์ศรี ต้นเสียงสม, "ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว", หน้า 25-26.

²⁵ประชุมพงศาวดารภาคที่ 79, หน้า 225.

ต่อมาในสมัยสมเด็จพระเจ้าฟ้าไชย พระองค์ได้ส่งคณะทูต เพื่อไปเจริญสัมพันธไมตรีกับญี่ปุ่นในพ.ศ. 2199 แต่ทางญี่ปุ่นปฏิเสธให้การต้อนรับคณะทูตไทย โดยอ้างว่าญี่ปุ่นได้มีนโยบายปิดประเทศมาตั้งแต่พ.ศ. 2173 แล้ว จะอนุญาตให้เฉพาะแต่เงินและฮอลันดาเท่านั้นที่จะเข้ามาค้าขายได้²⁶ ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยและญี่ปุ่นจึงหยุดลงนับแต่นั้น แต่การค้าขายระหว่างกันยังคงมีอยู่ต่อมา โดยไทยใช้วิธีส่งเรือที่มีชาวจีนเป็นลูกเรือภายใต้การควบคุมของขุนนางไทย และวิธีการส่งสินค้าไปกับเรือของฮอลันดา ซึ่งทำให้ไทยยังคงค้าขายกับญี่ปุ่นได้ตลอดมา จนถึงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชพระองค์ทรงมีความพยายามที่จะฟื้นฟูสัมพันธไมตรีทางการทูตกับญี่ปุ่นให้ดีเหมือนเมื่อครั้งสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถและพระเจ้าทรงธรรม แต่ไม่ได้ผล เพียงแต่มีการค้าขายไปมาถึงกันเท่านั้น แสดงให้เห็นว่าการติดต่อกับญี่ปุ่นในสมัยอยุธยาแยกการค้ากับการเมืองเป็นคนละเรื่องกัน²⁷ สำเนาไทยที่เดินทางไปค้าขายยังประเทศญี่ปุ่น เป็นครั้งสุดท้ายในสมัยอยุธยาคือ ใน พ.ศ. 2288 ในช่วงสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ ก่อนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง²⁸ ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นก็มิได้มีการติดต่อกันแต่ประการใดทั้งนี้เพราะเป็นระยะเวลาที่ญี่ปุ่นยังคงดำเนินนโยบายปิดประเทศอยู่

สรุปความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นในสมัยอยุธยาได้ว่า ไทยมีความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการกับญี่ปุ่นเป็นครั้งแรก ในสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถและมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ผู้ที่มีบทบาทช่วยให้ความสัมพันธ์ของประเทศไทยทั้งสองเป็นไปด้วยความราบรื่นคือ ยามาตา นางามาช่า หรือ ออกญาเสนาภิมุข ความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยและญี่ปุ่นมาหยุดชะงักลงในสมัยของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เพราะญี่ปุ่นดำเนินนโยบายปิดประเทศและการไม่ยอมรับสิทธิการครองราชย์ของพระเจ้าปราสาททอง อย่างไรก็ตามการติดต่อกับค้าขายระหว่างประเทศทั้งสองยังคงมีอยู่ และตั้งแต่นั้นมาความสัมพันธ์ของประเทศไทยทั้งสองจะอยู่ในลักษณะการค้าเพียงด้านเดียวคือไทยยังคงส่งเรือไปค้าขายที่ญี่ปุ่น จนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง

²⁶ เซอร์ เออร์เนสต์ ซาเตา, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 20, หน้า 234-235.

²⁷ ขุนวิจิตรมาตรา. ประวัติการค้าไทย, หน้า 261.

²⁸ สมจ้ย อุนมานราชชน, การทูตของไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา, หน้า 77.

สมัยรัตนโกสินทร์

1. ช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง

นับแต่ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายปิดประเทศตั้งแต่พ.ศ. 2179 ญี่ปุ่นไม่ได้เข้ามาติดต่อกับไทยอีกจนกระทั่ง พ.ศ. 2430 ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น ได้กลับมามีความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการอีกครั้งหนึ่ง โดยการทำสัญญาทางไมตรีและพาณิชย์ระหว่างกัน

ก่อนหน้าจะมีการเปิดความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการต่อกันนั้น ญี่ปุ่นได้แสดงความสนใจไทย คือใน พ.ศ. 2481 เมื่อนายโอโทริ เคอิซุเคะ (Mr. Otori Keisuke) ข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ ได้เดินทางมาประเทศไทยเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2481 มีจุดมุ่งหมายที่จะมาสำรวจสภาพทั่ว ๆ ไป ของประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศทั้งสอง²⁹ และเมื่อกลับไปประเทศญี่ปุ่นนายโอโทริก็ได้เขียนหนังสือชื่อ ชามุ คิโค หรือ การเดินทางมายังประเทศสยาม (Shamu-kiko/Journey to Siam) ซึ่งหนังสือฉบับนี้ช่วยให้ญี่ปุ่นมีความรู้เกี่ยวกับประเทศไทยมากขึ้น ส่วนทางฝ่ายประเทศไทยซึ่งขณะนั้นตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงที่กำลังพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ รวมทั้งพยายามที่จะรักษาประเทศให้รอดพ้นจากการคุกคามของประเทศตะวันตก ซึ่งกำลังเผยแพร่ลัทธิอาณานิคมทางแถบเอเชีย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์จะปรับปรุงประเทศตามแบบตะวันตก และทรงทราบว่าญี่ปุ่นประสบผลสำเร็จในการปรับปรุงประเทศ พระองค์จึงทรงมีพระราชประสงค์ที่จะเปิดสัมพันธไมตรีกับญี่ปุ่นโดยทรงเริ่มติดต่อกับญี่ปุ่น ใน พ.ศ. 2422³⁰

²⁹Edward Thadeus Flood, Japan's Relations with Thailand : 1928-41 Ph.D Thesis, University of Washington, 1967 (Michigan University Microfilms Inc, 1968), p.7. อ้างถึงใน สุรางค์ศรี ดันเสียงสม, เรื่องเดียวกัน, หน้า 46-47.

³⁰กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม 7.1/4 "หนังสือโต้ตอบเรื่องสัญญาทางพระราชไมตรี 9, ล.9 กับญี่ปุ่นครั้งที่ 1 ฉบับลงวันที่ 26 กันยายน ร.ศ.106", (พ.ศ. 2430) อ้างถึงใน สุรางค์ศรี ดันเสียงสม, เรื่องเดียวกัน, หน้า 49.

ญี่ปุ่นตอบว่าขณะนั้นญี่ปุ่นกำลังจะแก้ไขสนธิสัญญาที่ญี่ปุ่นต้องเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตให้แก่ประเทศตะวันตก แต่ก็มี ความตั้งใจที่จะทำสัญญากับไทย การทำสนธิสัญญาอย่างจริงจังระหว่างประเทศทั้งสองเริ่มขึ้นในพ.ศ. 2430 เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชสาส์นถึงพระจักรพรรดิ เรื่องการทำสนธิสัญญา และโปรดให้กรมหลวงเทววงศ์วโรปการ ซึ่งเดินทางกลับจากสหรัฐอเมริกาผ่านประเทศญี่ปุ่น และทำปฏิญญาทางไมตรีและพาณิชย์กับญี่ปุ่นในเดือนกันยายน โดยมีนายอาโอคิ ชูโซะ รองรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศเป็นผู้แทนฝ่ายญี่ปุ่น ต่อมาเมื่อมีการแลกเปลี่ยนสัตยาบันปฏิญญา พระองค์จึงทรงมอบให้พระยาภาสกรวงศ์ เป็นผู้แทนเดินทางไปญี่ปุ่นในวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2430 ปฏิญญาทางไมตรีและพาณิชย์ฉบับนี้เป็นการเปิดศักราชความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการ เป็นปฏิญญาฉบับแรกในการติดต่อระหว่างประเทศทั้งสอง เนื่องจากการติดต่อในสมัยอยุธยา เป็นแต่เพียงการแลกเปลี่ยนพระราชสาส์นระหว่างประมุขทั้งสองประเทศ แต่ไม่ปรากฏสนธิสัญญาที่ทำต่อกัน ปฏิญญาทางไมตรีและพาณิชย์ฉบับนี้ได้กล่าวถึงฐานะและอำนาจอันเท่าเทียมกันของประเทศทั้งสอง มีสิทธิ์ที่จะตั้งทูตหรือกงสุลเข้าไปประจำประเทศของอีกฝ่ายหนึ่ง แต่ยังไม่มีการตั้งทูตหรือกงสุลขณะนั้น จนกระทั่งมีการลงนามในสนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น พ.ศ. 2440 จึงมีการแต่งตั้งราชทูตแลกเปลี่ยนกันคือ นายอินากากิ มัจจิโร (Mr. Inagaki Manjiro) ราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย และพระยาฤทธิรงค์ธรมเจท (สุข ชูโต) ราชทูตไทยประจำญี่ปุ่นคนแรก นับตั้งแต่ไทยและญี่ปุ่นเปิดความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ โดยการลงนามในปฏิญญาทางไมตรีและพาณิชย์ พ.ศ. 2430 แล้ว ต่อมาก็ได้มีการทำสนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือ พ.ศ. 2440 อีกฉบับหนึ่ง สำหรับปฏิญญาทางไมตรีและพาณิชย์ พ.ศ. 2430 เป็นสนธิสัญญาพื้นฐานสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศทั้งสองเพียงเท่านั้น ตามปฏิญญานี้ ประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นมีฐานะเท่าเทียมกันทุกประการ แต่สนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือ พ.ศ. 2440 ไทยต้องเสียเปรียบญี่ปุ่นทั้งทางด้านสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและอำนาจในการเก็บภาษีอากร ตามแบบอย่างของไทยได้ทำสนธิสัญญากับประเทศตะวันตก การที่ไทยยอมทำสนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือ พ.ศ. 2440 ทั้ง ๆ ที่เสียเปรียบต่อญี่ปุ่นนั้น อาจเป็นเพราะรัฐบาลไทยเห็นความเจริญของญี่ปุ่นทัดเทียมกับประเทศตะวันตก มีกำลังทางทหารที่มั่นคง สามารถรบชนะจีนเมื่อ พ.ศ. 2438 ทำให้รัฐบาลไทยมองดูญี่ปุ่น

เหมือนประเทศตะวันตก จึงยินยอมให้สิทธิสภาพเช่นเดียวกับประเทศตะวันตก³¹ การที่ไทยต้องเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตให้กับญี่ปุ่นเช่นนี้ ได้ก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากตามมาซึ่งรัฐบาลไทยเห็นว่าจำเป็นต้องแก้ไขสนธิสัญญาลับนั้นให้เร็วที่สุด รวมทั้งการแก้ไขสนธิสัญญาเช่นเดียวกันนี้กับประเทศอื่น ๆ ด้วย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงที่ไทยต้องการแก้สนธิสัญญากับนานาประเทศรวมทั้งญี่ปุ่นด้วย จากการทำไทยเป็นประเทศผู้ชนะในสงครามโลกครั้งที่ 1 ทำให้ฐานะของประเทศมีความเท่าเทียมกับประเทศอื่น ๆ และเป็นที่ยุติของประเทศต่างๆ ผู้นำไทยจึงเจรจาขอแก้สนธิสัญญาที่ต่างชาติผูกมัดไทยอยู่ ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขสนธิสัญญาที่ไทยทำกับประเทศญี่ปุ่น เพราะญี่ปุ่นก็ต้องการแก้สนธิสัญญากับไทย เพื่อเป็นโอกาสที่ญี่ปุ่นจะเรียกร้องขอผลประโยชน์พิเศษจากไทยดังเช่นในการแก้ไขสนธิสัญญาระหว่างไทยกับอังกฤษ ที่อังกฤษยอมคืนสิทธิสภาพนอกอาณาเขตให้แก่ไทยบางส่วน โดยยอมให้คนไทยในบังคับอังกฤษและชนชาติอังกฤษขึ้นศาลระหว่างประเทศ และยังให้เงื่อนไขว่าอังกฤษจะยอมยกเลิกศาลระหว่างประเทศ เมื่อไทยประกาศประมวลกฎหมายเรียบร้อยแล้ว โดยอังกฤษขอข้อแลกเปลี่ยนกับสนธิสัญญาลับนั้นคือ ไทยต้องเสียที่ดิน ตรังคานู ไทรบุรี และปะลิส เป็นการตอบแทน ซึ่งญี่ปุ่นได้เอาแบบอย่างข้อเสนอนี้ โดยขอข้อแลกเปลี่ยนคือขอให้จ้างชาวญี่ปุ่นเข้ารับราชการ แต่ไทยปฏิเสธ โดยไทยต้องการให้มีการแก้ไขสนธิสัญญาตามแบบสนธิสัญญาไทย-อเมริกา พ.ศ. 2463 คือ การคืนสิทธิสภาพนอกอาณาเขตให้กับไทยโดยสิ้นเชิง ญี่ปุ่นยอมผ่อนผันทำสัญญาใหม่กับไทยใน พ.ศ. 2466 โดยการใช้สนธิสัญญาไทย-อเมริกา พ.ศ. 2463 เป็นแบบฉบับ ไทยจึงได้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตคืนมาจากญี่ปุ่น และมีเสรีภาพในการเก็บภาษีมากขึ้น แต่ก็มีข้อแม้ว่าหากญี่ปุ่นไม่เชื่อความยุติธรรมของศาลไทยจะนำคดีที่ศาลไทยพิจารณาแล้วนั้นไปพิจารณาที่ประเทศญี่ปุ่นใหม่อีกครั้งหนึ่ง

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เป็นช่วงที่ไทยบอกเลิกสัญญากับญี่ปุ่น นโยบายของไทยในช่วงนี้เปลี่ยนจากเดิมคือใช้วิธีบอกเลิกสัญญาและทำสัญญาใหม่ ไม่ใช่วิธีแก้สัญญาแบบเดิม ที่เป็นเช่นนี้คงเป็นเพราะไทยต้องการเลิกข้อผูกพันต่าง ๆ ที่เป็นข้อแม้อยู่บางประการ ซึ่งทำให้ไม่ได้เสรีภาพอย่างเต็มที่

³¹ สุรางค์ศรี ต้นเสียงสม, เรื่องเดียวกัน, หน้า 135.

ในทางการศาลและเก็บภาษี และเนื่องจากไทยได้ประกาศใช้ประมวลกฎหมายครอบครัวฉบับ
เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2478 ดังนั้นตั้งแต่ พ.ศ.2479 จึงเริ่มทำสนธิสัญญาที่มีความ
เสมอภาคระหว่างไทยและญี่ปุ่น ไทยมีอิสรภาพบริบูรณ์ทางศาลและการเก็บภาษีศุลกากร
และมีการลงนามในสนธิสัญญากันในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ.2480 ในชื่อว่า สนธิสัญญาทาง
ไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือระหว่างประเทศไทยและญี่ปุ่น และแลกเปลี่ยนสัตยาบันกัน
ในวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ.2481 โดยทางฝ่ายไทยมีหลวงประดิษฐมนูธรรม รัฐมนตรีกระทรวง
ต่างประเทศเป็นผู้แทน และผู้แทนทางฝ่ายญี่ปุ่นคือ นาย ค.มูราอิ อัครราชทูตญี่ปุ่นประจำ
ประเทศไทย สนธิสัญญาฉบับนี้จึงยังผลให้ไทยได้เอกราชทางการศาลและการเก็บภาษีคืน
มาอย่างสมบูรณ์ทุกประการ³²

ในด้านของการรับอิทธิพลของญี่ปุ่นนั้น ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงสนพระทัยการปรับปรุงประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้าของญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก
ทั้งนี้เพราะญี่ปุ่นเป็นชาติเอเชียแต่สามารถพัฒนาประเทศประสบผลสำเร็จตามแบบ
ตะวันตกได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นพระองค์จึงโปรดให้มีการศึกษาถึงความเจริญทางด้านต่าง ๆ
ของญี่ปุ่น โดยการส่งผู้แทนไปดูงาน ในรัชสมัยของพระองค์ญี่ปุ่นมีอิทธิพลต่อการปรับปรุง
ประเทศบางประการคือ ด้านการศึกษาไทยได้นำอาชีวศึกษาของญี่ปุ่นมาใช้ ทางด้านเกษตร
กรรม มีการแลกเปลี่ยนความรู้ทางเกษตรต่อกัน เช่น การปลูกข้าว การทอผ้าไหม ทางด้าน
ทหารพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงส่งนักเรียนไทยไปเข้าโรงเรียน
นายเรือและโรงเรียนทหารบกของญี่ปุ่น และยังมี การส่งข้าราชการไปดูการทหารของญี่ปุ่น
เพื่อใช้เป็นแบบอย่างของการจัดกองทหารไทย เพราะทรงชื่นชมที่ญี่ปุ่นสามารถทำสงคราม
รบชนะรัสเซียใน พ.ศ.2448 การส่งคณะผู้แทนออกไปดูการทหารที่ประเทศญี่ปุ่น ยังคงกระ
ทำต่อมาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ในเรื่องอาวุธก็เช่นกัน ไทยสั่งซื้อ
จากญี่ปุ่นมาตั้งแต่ พ.ศ.2431³³ ต่อมาอิทธิพลของญี่ปุ่นต่อการปรับปรุงประเทศไทยก็ได้

³²สุรางค์ศรี ตันเสียงสม, 380 ปีสัมพันธ์ไมตรีญี่ปุ่น-ไทย, (กรุงเทพฯ :
มังกรการพิมพ์และโฆษณา, 2528), หน้า 86.

³³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 ต 49/53 "จดหมายเหตุกรมหมื่นนครไชยศรี
กราบทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" ที่ 31/16646 ลงวันที่ 25 ธันวาคม ร.ศ.
127 อ้างถึงใน สุรางค์ศรี ตันเสียงสม, 380 ปีสัมพันธ์ไมตรีญี่ปุ่น-ไทย, หน้า 93.

ลดน้อยลงตามลำดับ ทั้งนี้เพราะในช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีแนวนโยบายที่จะรับวิทยาการใหม่จากประเทศตะวันตก

ในด้านเศรษฐกิจญี่ปุ่นมีบทบาทเพิ่มขึ้นเรื่อยมา ตั้งแต่ญี่ปุ่นทำการปรับปรุงประเทศได้เจริญก้าวหน้า มีสินค้าส่งออกนอกประเทศเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นต้นมา ญี่ปุ่นสามารถผลิตสินค้าและส่งเข้ามาขายแทนที่สินค้านำเข้าที่เคยส่งเข้ามาในประเทศไทย ในขณะที่ญี่ปุ่นมีกำลังการผลิตสินค้ามากขึ้นและสินค้าส่วนใหญ่ก็เป็นประเภทอุตสาหกรรม แต่ไทยยังคงส่งสินค้าประเภทสิกรรมเช่นเดิม เพราะฉะนั้นตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นต้นมา ไทยจึงอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบดุลการค้ากับญี่ปุ่นเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีบางปีที่ไทยได้เปรียบดุล เพราะผลิตข้าวได้ผลดีและส่งออกไปขายญี่ปุ่นได้มาก แต่เมื่อญี่ปุ่นได้ครอบครองเกาหลีในพ.ศ. 2453 และได้ทำการปลูกข้าวในเกาหลีได้ผลผลิตเป็นจำนวนมากจนไม่ต้องสั่งข้าวจากต่างประเทศ จึงมีผลกระทบต่อการค้าข้าวของไทย จากนั้นมา การขาดดุลของไทยก็เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ³⁴

กล่าวโดยสรุปความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์จากรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่อยมาจนถึงช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สองนั้น ความสัมพันธ์จะเปลี่ยนไปหลายรูปแบบตามฐานะ บทบาท และนโยบายของทั้งสองประเทศ เริ่มจากความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน แต่ต่อมาเมื่อญี่ปุ่นสามารถพัฒนาประเทศได้เจริญก้าวหน้าตามแบบตะวันตกความสัมพันธ์ก็เปลี่ยนไป ไทยตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบญี่ปุ่น ในขณะที่เดียวกันไทยได้รับอิทธิพลของญี่ปุ่นในการปรับปรุงประเทศบางด้าน แต่อิทธิพลนี้ได้ลดน้อยลงเพราะการเปลี่ยนแปลงนโยบายของผู้นำไทย อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นมีการพัฒนาและใกล้ชิดกันเป็นพิเศษในระยะก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง

³⁴ สุรางค์ศรี ดันเสียงสม, "ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว", หน้า 207.

ช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง³⁵

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นมีความสนิทสนมกันมากถึงขั้นเป็นพันธมิตรร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่สอง สาเหตุที่ทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศมีความใกล้ชิดกันมากก็คือ ในช่วงก่อนหน้าสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นมีนโยบายการขยายอำนาจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยนับแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นต้นมา ญี่ปุ่นพยายามขยายอำนาจของตนมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และต้องการจะขับไล่อิทธิพลของชาวตะวันตกออกไปจากเอเชีย โดยใช้คำขวัญที่ว่า "เอเชียเพื่อชาวเอเชีย" ปลุกเร้าความรู้สึกชาตินิยมของชาวเอเชีย และต่อมาญี่ปุ่นก็มีแนวคิดใหม่คือ "ระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้" เป็นเครื่องมือทางอุดมการณ์ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ และได้พัฒนามาเป็น "นโยบายการสถาปนาวงใหญ่สยปร้าร่วมกันแห่งมหาเอเชียบูรพา" ที่เน้นความร่วมมือซึ่งกันและกันของชาติเอเชียทั้งหลาย นโยบายดังกล่าวนี้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับชาติในเอเชียมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น ในระยะเวลาดังกล่าวประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันทั้งทางด้านการเมือง การทหาร เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ในด้านการเมืองผู้นำไทยในขณะนั้นมีความสัมพันธ์สนิทสนมกับรัฐบาลญี่ปุ่นเป็นพิเศษ ในด้านการทหาร กองทัพเรือไทยสั่งซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์จากญี่ปุ่นเป็นจำนวนมาก รวมทั้งมีการไปปฏิบัติงานเกี่ยวกับกิจการกองทัพเรือของญี่ปุ่นด้วย ในด้านวัฒนธรรมญี่ปุ่นให้ความสนใจประเทศไทยมาก เช่น มีการจัดตั้ง "สยามสมาคม" ขึ้นที่กรุงโตเกียว เพื่อส่งเสริมสัมพันธไมตรีอันดีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ซึ่งเป็นนโยบายอันสำคัญของญี่ปุ่นในขณะนั้น รวมทั้งการจัดตั้ง "สมาคมสยาม-ญี่ปุ่น" ใน พ.ศ. 2478 ขึ้นที่ประเทศไทยอีกด้วย เพื่อเชื่อมสัมพันธไมตรีและส่งเสริมความเจริญทางด้านการค้า กล่าวได้ว่านโยบายทางด้านวัฒนธรรมอย่างใกล้ชิดมีจุดประสงค์เพื่อให้ชาวไทยหันมานิยมญี่ปุ่นซึ่งเป็นชาติเอเชียและมีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน และวิธีที่จะโน้มน้าวจิตใจชาวไทยได้มากที่สุดก็คือการส่งเสริมความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรม เช่น การให้ทุนนักเรียนไทยไปศึกษาต่อที่ญี่ปุ่น

³⁵ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมใน ธาณี สุขเกษม, "ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482-2488)", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2522).

ตั้งแต่พ.ศ. 2478 การเปิดสอนภาษาไทยในแผนกวิชาภาษาต่างประเทศที่มหาวิทยาลัย
โตเกียวในพ.ศ. 2480 การเปิดโรงเรียนสอนภาษาญี่ปุ่นและห้องสมุดญี่ปุ่นขึ้นที่กรุงเทพฯ
ในพ.ศ. 2482 เป็นต้น ส่วนในด้านเศรษฐกิจนั้น เป็นสิ่งที่ญี่ปุ่นคำนึงถึงมากเช่นเดียวกับด้าน
อื่น ๆ ทั้งนี้เพราะญี่ปุ่นเล็งเห็นถึงคุณค่าของทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ อันจะเป็นบันไดนำไปสู่
การขยายอำนาจลงมาทางใต้ โดยญี่ปุ่นพยายามรักษาผลประโยชน์ของตนในประเทศไทย
พร้อมกับหาทางจำกัดอิทธิพลของประเทศตะวันตก และขยายอิทธิพลของตนเข้ามาแทนที่ปรากฏ
ว่าตั้งแต่พ.ศ. 2477 เป็นต้นมา ญี่ปุ่นได้เข้ามามีบทบาททางด้านเศรษฐกิจของไทยมากขึ้น เช่น
ส่งเสริมการปลูกฝ้าย การซื้อขายข้าว การเปิดสายการบินพาณิชย์และเส้นทางเดินเรือการค้า
ระหว่างกัน อิทธิพลทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ญี่ปุ่นกลายเป็น
ประเทศที่ส่งสินค้าออกที่สำคัญมายังประเทศไทยสินค้าญี่ปุ่นที่ส่งเข้ามามีปริมาณสูงถึง 19.5%
ของจำนวนสินค้าเข้าประเทศทั้งหมด และมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ปลายปี พ.ศ. 2479
เพิ่มขึ้นถึง 29.3%³⁶ จนกระทั่งถึงปี 2480 ญี่ปุ่นก็เริ่มได้เปรียบดุลการค้าและเป็นประเทศ
คู่ค้าสำคัญของไทยแล้ว

สำหรับเหตุการณ์ที่ทำให้ไทยมีความสนิทสนมกับญี่ปุ่นเป็นพิเศษคือ ใน พ.ศ. 2484
ญี่ปุ่นได้เป็นผู้ไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทเรื่องพรมแดนอินโดจีนระหว่างไทยและฝรั่งเศส ผลของ
การตกลงนี้ไทยได้ดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขงตรงข้ามหลวงพระบาง และดินแดนจัมปาศักดิ์
ตรงข้ามกับปากเซคืนมา รวมทั้งจังหวัดพระตะบองและศรีโสภณ และถือร่องน้ำลึกเป็นเส้น
เขตแดนในลำน้ำโขง จึงทำให้เกาะที่อยู่ทางขวาของร่องน้ำลึกคืนมาเป็นของไทย จากความ
ช่วยเหลือของญี่ปุ่นครั้งนี้ทำให้ไทยมีความสนิทสนมกับญี่ปุ่นมากขึ้น และนโยบายต่างประเทศ
ของไทยในช่วงนี้เอนเอียงไปทางญี่ปุ่นมากขึ้นด้วย

ในระหว่างที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายหลังจากที่ญี่ปุ่นเข้าครอบครองอินโดจีน
ได้แล้ว ก็มุ่งที่จะเข้าครอบครองไทยเพราะไทยเหมาะที่จะเป็นฐานทัพโจมตีประเทศต่าง ๆ
ในแถบนี้ ทั้งในด้านยุทธศาสตร์และด้านเศรษฐกิจกล่าวคือ ในด้านยุทธศาสตร์นั้นเนื่องจาก
ประเทศไทยที่ตั้งเป็นศูนย์กลางของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีการคมนาคมสะดวก มีทาง

³⁶Edward Thadeus Flood, Japan's Relations with Thailand, 1928-41, p.109.

รถไฟดี ถนนดี เหมาะแก่การเคลื่อนย้ายกำลังได้ง่าย ถ้าหากญี่ปุ่นเข้ามาตั้งฐานทัพในไทย แล้วก็จะใช้เป็นเส้นทางส่งกองทัพไปโจมตีมลายู สิงคโปร์และพม่าได้อย่างรวดเร็ว ส่วนในด้านเศรษฐกิจนั้น เนื่องจากประเทศไทยมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งวัตถุดิบ ซึ่งญี่ปุ่นต้องการแหล่งอาหารสำหรับเลี้ยงกองทัพญี่ปุ่น รวมทั้งต้องการข้าว ไม้สัก ยาง และดีบุก อันเป็นทรัพยากรสำคัญของไทยอีกด้วย ในขณะที่สงครามได้เกิดขึ้นทางยุโรปแล้วนั้น ไทยได้ประกาศนโยบายเป็นกลางอย่างเคร่งครัดว่าจะไม่เข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ท้ายที่สุดแล้ว ไทยก็ไม่สามารถรักษาเป็นกลางไว้ได้ ญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นบกในประเทศไทย เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ นครศรีธรรมราช สงขลา และชายฝั่งตะวันออกแถบบางปู สมุทรปราการ และได้ยื่นข้อเสนอขอผ่านดินแดนไทย และขอความร่วมมือจากรัฐบาลไทยในการทำสงคราม รัฐบาลไทยยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านไทย ต่อมาเมื่อญี่ปุ่นได้รับชัยชนะในบริเวณหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิกและบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไทยจึงได้ทำสัญญาเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ในวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2484 รัฐบาลไทยและรัฐบาลญี่ปุ่นลงนามในความตกลงรับรองว่าเป็นพันธมิตรต่อกันทั้งในการรุกรานและการป้องกัน (Offensive and Defensive Alliance) โดยไทยจะให้ความร่วมมือทางการทหารแก่ญี่ปุ่นตามความจำเป็น รวมถึงการให้กองทัพญี่ปุ่นเคลื่อนผ่านดินแดนไทย และให้ความสะดวกอื่น ๆ โดยญี่ปุ่นรับประกันว่าจะเคารพอเอกราชอธิปไตยและเกียรติศักดิ์ของไทย แต่ต่อมาเมื่อฝ่ายอักษะได้รับชัยชนะในแนวการรบด้านต่างๆ รัฐบาลไทยคาดคะเนว่าญี่ปุ่นจะชนะสงครามจึงตกลงทำกติกาสัญญาพันธมิตรต่อกันในวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2484 โดยมีการลงนามในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และต่อมาในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 ประเทศไทยก็ได้ประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรคือ สหรัฐอเมริกา และอังกฤษ นับตั้งแต่วันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 เป็นต้นมา ประเทศไทยจึงได้เข้าสู่สงครามอย่างแท้จริงในฐานะประเทศร่วมทำสงครามฝ่ายอักษะ มีข้อน่าสังเกตคือ ในการลงนามในคำประกาศสงครามนั้น คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นผู้ลงพระนามและนามเพียง 2 ท่านเท่านั้น คือพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา และพลเอกเจ้าพระยาพิชัยเรนทรโยธิน ส่วนหลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อีกท่านหนึ่ง มิได้อยู่ร่วมลงนามด้วย จึงเป็นสาเหตุประการหนึ่ง

ที่ทำให้เมื่อสงครามสิ้นสุดลง รัฐบาลไทยได้ใช้เป็นข้ออ้างว่าการประกาศสงครามครั้งนี้ เป็นโมฆะ เพราะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ลงนามไม่ครบ

ในช่วงเวลาที่ประเทศไทยเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น จาก พ.ศ.2485 ถึง พ.ศ.2488 นี้ ไทยได้ให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นในทุก ๆ ด้าน ทั้งในด้านการเมือง การทหาร เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ทั้งนี้ก็เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายวงไพบูลย์ร่วมกันแห่งมหาเอเซียบูรพา การเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมไทยในหลาย ๆ ด้าน เช่นกระทบทางด้าน เศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม สภาพบ้านเมืองและขวัญของประชาชน

การที่รัฐบาลไทยตกลงเป็นพันธมิตรร่วมกับญี่ปุ่นนี้ มีกลุ่มบุคคลที่ไม่เห็นด้วยคือ กลุ่มเสรีไทยนำโดยนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งได้ติดต่อและร่วมมือกับกลุ่มคนไทยในอังกฤษและสหรัฐอเมริกาทำการต่อต้านญี่ปุ่น โดยเสรีไทยที่สหรัฐอเมริกามี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตันเป็นหัวหน้าทำการเจรจาสร้างความเข้าใจอันดีกับสหรัฐอเมริกา และได้เริ่มปฏิบัติงานอย่างจริงจังใน พ.ศ.2484 เป็นต้นมา หลังจากสงครามมหาเอเซียบูรพาได้เกิดขึ้น งานกู้ชาติของขบวนการเสรีไทยได้ขยายตัวและก่อรูปร่างขึ้นอย่างรวดเร็ว มีหน่วยงานใต้ดินของไทยและสัมพันธมิตรแทรกซึมอยู่ทั่วประเทศไทย การทำงานร่วมกันระหว่างเสรีไทยและฝ่ายสัมพันธมิตรเป็นไปอย่างได้ผล และเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติลงในปี พ.ศ.2488 ไทยสามารถรอดพ้นจากการถูกปลดอาวุธและไม่ตกอยู่ในฐานะประเทศผู้แพ้สงครามได้ในที่สุด หลังจากนั้นแล้วการติดต่อระหว่างไทยและญี่ปุ่นในทุก ๆ ด้าน ก็ต้องสิ้นสุดลงด้วย เพราะเมื่อญี่ปุ่นประกาศยอมจำนนต่อฝ่ายสัมพันธมิตรอย่างไม่มีเงื่อนไขแล้ว ญี่ปุ่นตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝ่ายสัมพันธมิตรโดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นหัวหน้าทำการยึดครองในนามของกองบัญชาการทหารสูงสุดฝ่ายสัมพันธมิตร (Supreme Command for the Allied Power = SCAP) ซึ่งได้เข้าควบคุมกิจการทุกด้านของญี่ปุ่น สถานทูต สถานเอกอัครราชทูต และสถานกงสุลของญี่ปุ่นในประเทศต่าง ๆ ต้องปิดดำเนินการทั้งหมด การติดต่อใด ๆ จะต้องกระทำโดยผ่านกองบัญชาการทหารสูงสุดฝ่ายสัมพันธมิตรเท่านั้น การติดต่อระหว่างไทยและญี่ปุ่นจะเริ่มขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ.2491

สรุปได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดสนิทสนมจนนำไปสู่การเป็นพันธมิตรร่วมรบในสงคราม ซึ่งการเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นนี้ทำให้เกิดผลกระทบต่อไทยในหลายด้าน ไทยต้องประสบกับปัญหาความยุ่ง

ยากในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งในระหว่างสงครามและภายหลังสงคราม เช่น บัญหาเงินเฟ้ออย่างรุนแรง การขาดแคลนสินค้า สภาพบ้านเมืองที่ได้รับความเสียหายจากสงคราม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เมื่อสงครามสิ้นสุดลงประเทศไทยก็สามารถดำเนินการทางการทูตให้รอดพ้นจากการตกอยู่ในฐานะประเทศผู้แพ้สงครามได้ในที่สุด จากนั้นการติดต่อระหว่างไทยกับญี่ปุ่นต้องยุติลงด้วย ทั้งนี้เพราะญี่ปุ่นเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม และถูกยึดครองโดยกองบัญชาการทหารสูงสุดฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งมีสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศผู้แทนการยึดครอง ต่อมาใน พ.ศ.2491 ไทยและญี่ปุ่นได้เริ่มทำการติดต่อค้าขายกันอีกครั้งหนึ่งโดยการทำข้อตกลงการแลกเปลี่ยนทางการค้า แต่ทั้งนี้ต้องกระทำโดยผ่านทางกองบัญชาการทหารสูงสุดฝ่ายสัมพันธมิตร การติดต่อระหว่างไทยกับญี่ปุ่นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จึงเริ่มขึ้นอีกครั้งหนึ่ง จนกระทั่งใน พ.ศ.2495 เมื่อญี่ปุ่นได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์แล้ว ความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการระหว่างไทยกับญี่ปุ่นจึงได้เกิดขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย